

TEMATIKA

1. Bevezetés

A társadalomtörténet értelmezési keretei

Irodalom: CSÍKI Tamás–HALMOS Károly–TÓTH Árpád 2003. A magyar társadalomtörténet-írás története a kezdetektől napjainkig. In *Bevezetés a társadalom történetébe. Hagyományok, irányzatok, módszerek*. Szerk. BÓDY Zsombor, Ö. KOVÁCS József. Osiris Kiadó, Budapest, 208–240. ■ ERŐS Vilmos 2012. *A szellemtörténettől a népiségtörténetig. Tanulmányok a két háború közötti magyar történetírásról*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. ■ ERŐS Vilmos 2015. *Modern historiográfia. Az újkori történetírás egy története*. Ráció Kiadó, Budapest. ■ GYÁNI Gábor 2000. *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó, Budapest. ■ GYÁNI Gábor 2007. *Relatív történelem*. Typotex, Budapest. (Historia Mundi.) ■ GYÁNI Gábor 2010. *Az elveszített múlt. A tapasztalat mint emlékezet és történelem*. Nyitott Könyvműhely, Budapest. ■ GYÁNI Gábor–KÖVÉR György 2003. *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. 2. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. (A könyv fejezetei végén további részletező irodalomjegyzék olvasható.) ■ KÖVÉR György 2014. *Biográfia és társadalomtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest. ■ ROMSICS Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században*. 3. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. (Osiris Tankönyvek.) ■ SZIJÁRTÓ M. István 2014. *A történész mikroszkópja. A mikrotörténelem elmélete és gyakorlata*. L'Harmattan Kiadó, Budapest. (Mikrotörténelem, 7.) Lásd még: BARTHA Ákos–SZILÁGYI Zsolt 2011. Történelmi tapasztalat mint mentális valóság. A történelemoktatás és a történetírás néhány kérdése a személyes emlékezet tükrében. *Forrás* 13, 7–8, 225–242.

2. A trianoni Magyarország I.

A trianoni békeszerződés. Új államhatár. Határ menti térségek gazdasági társadalmi helyzete az 1920-as években. A trianoni ország közigazgatása és gazdasági potenciálja.

Irodalom: HAJDÚ Zoltán 2005. *Magyarország közigazgatási földrajza*. Második, javított kiadás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. ■ KOVÁCS Csaba 2006. *Az országhatármentiség értelmezésének földrajzi problémái*. Doktori (Ph. D.) értekezés kéziratban. Témavezető: Mészáros Rezső. Szegedi Tudományegyetem, TTK, Gazdaság- és Társadalomföldrajzi Tanszék, Szeged, különösen: 8–72. (Online – http://doktori.bibl.u-szeged.hu/526/1/de_3394.pdf) ■ KOVÁCS Zoltán 1990. A határ menti területek központhálózatának átalakulása az első világ-háború utántól napjainkig. *Földrajzi Közlemények* 114, 1–2, 3–16. ■ PALOTÁS Zoltán 1990. *A trianoni határok*. Interedition, Budapest. ■ PRINZ Gyula 1942. *Magyarország földrajza*. Renaissance Könyvkiadóvállalat, Budapest. ■ ROMSICS Ignác 2007. *A trianoni békeszerződés*. Harmadik, bővített kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. ■ SZILÁGYI Zsolt 2015. *Települések közti kapcsolatok az Alföldön a 20. század első harmadában*. 1. rész. *Feltételek és kontextusok teremtése az alföldi falvak laterális kapcsolatainak elemzéséhez*. Kéziratban. Magyar Tudományos Akadémia, Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (Bo/00623/12/2), Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet, Modernkori Magyar Történelmi Tanszék, Debrecen, különösen: 193–202. (Online – <http://real.mtak.hu/28771/>) ■ ZEIDLER Miklós 2009. *A revíziós gondolat*. Kalligram Kiadó, Pozsony, különösen: 14–76.

3. A trianoni Magyarország II.

Az ország településhálózata: tanyák, falvak, városok. Városhierarchia 1910-ben és 1930-ban. Alföldi piacközpontok és vonzáskörzetek 1925-ben. Az ország regionális térszerkezete.

Irodalom: BARTHA Ákos 2013. *Falukutatás és társadalmi önismeret. A Sárospataki Református Kollégium faluszemináriumának (1931–1951) történelmi kontextusai*. Tiszáninneni Református Egyházkerület Hernád Kiadó, Sárospatak. (Nemzet, egyház, művelődés, 8.) ■ BELUSZKY Pál 2001. *A Nagyalföld történelmi földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek, Dialóg Campus Tankönyvek) ■ BELUSZKY Pál–GYŐRI Róbert 2005. *Magyar városhálózat a 20. század elején*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. ERDEI Ferenc [1939]. *Magyar város*. Az Athenaeum kiadása, Budapest. ■ ERDEI Ferenc [1940]. *Magyar falu*. Az Athenaeum kiadása, Budapest. ■ ERDEI Ferenc 1942. *Magyar tanyák*. Az Athenaeum kiadása, Budapest. ■ GESZTELYI NAGY László 1927. *Magyar tanya*. Első Kecskeméti Hirlapkiadó- és Nyomda-Részvénytársaság, Kecskemét. ■ GYÁNI Gábor 2012. *Az urbanizáció társadalomtörténete. Tanulmányok*. Korunk Komp-Press, Kolozsvár. ■ HAJDÚ Zoltán 2005. *Magyarország közigazgatási földrajza*. Második, javított kiadás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. ■ MENDÖL Tibor 1932. *Táj és ember. Az emberföldrajz áttekintése*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Kincsestár, 46.) ■ MENDÖL Tibor 1936. Alföldi városaink morfológiája. *Tisia* 1, 1, 3–44. és térképmelléklet. (Közlemények a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Földrajzi Intézetéből, 1.) ■ SZILÁGYI Zsolt

2011. Város–tanya-kapcsolat a Horthy-kori Kecskeméten. *Tér és Társadalom* 25, 2, 29–47. ■ SZILÁGYI Zsolt 2012. A társadalmi tér használata a kecskeméti multifunkcionális elit gyakorlata szerint, 1920–1940. *Tér és Társadalom* 26, 3, 3–29. ■ SZILÁGYI Zsolt 2012. *Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látásözegek metszetében*. Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány, Kecskemét. (Kecskeméti Örökség Könyvek, 2.) ■ SZILÁGYI Zsolt 2015. *Települések közti kapcsolatok az Alföldön a 20. század első harmadában*. 1. rész. *Feltételek és kontextusok teremtése az alföldi falvak laterális kapcsolatainak elemzéséhez*. Kéziratban. Magyar Tudományos Akadémia, Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (Bo/00623/12/2), Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet, Modernkori Magyar Történeti Tanszék, Debrecen, különösen: 177–312. (Online – <http://real.mtak.hu/28771/>) ■ TIMÁR Lajos 1986. *A gazdaság térszerkezete és a városhálózat néhány sajátossága a két világháború közötti Magyarországon*. MTA RKK, Pécs, 1986. ■ TIMÁR Lajos 2006. Az alföldi és a dunántúli városok szociális arculata a két világháború között. In *Kárpát-medence: Települések, tájak, régiók, térstruktúrák*. (Emlékkönyv Beluszky Pál 70. születésnapja alkalmából.) Szerk. GYŐRI Róbert – HAJDÚ Zoltán. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja. Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 42–55. ■ WEIS István 1931. *A magyar falu*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Kincsestár, 10.)

4. Gazdaság I.

Magyarország gazdasága az 1920-as években. Infláció, spekuláció, népszövetségi kölcsön, kétszintű bankhálózat (MNB). Gazdasági prosperitás az évtized második felében. Az 1927–28. évi mezőgazdasági termelési válság.

Irodalom: BOTOS János 2006. *A korona, pengő és forint inflációja*. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest. ■ FODOR Ferenc 1924. *Magyarország gazdasági földrajza*. Franklin-Társulat, Budapest. ■ GUNST Péter 1970. *A mezőgazdasági termelés története Magyarországon 1920–1938*. Akadémiai Kiadó, Budapest ■ GUNST Péter 1996. *Magyarország gazdaságtörténete (1914–1989)*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. ■ HONVÁRI János 2006. *XX. századi magyar gazdaságtörténet*. Aula Kiadó, Budapest. ■ KAPOSZ Zoltán 2010. *Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000*. Változatlan utánnomás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Studia Oeconomica, Dialóg Campus Tankönyvek.) ■ MOLNÁR Péter 2011. *A korona pénzürendszere. Bevezetése, megszilárdulása és bukása, különös tekintettel Magyarországra (1892–1925)*. Kiadja a Svájci Egyesület Kft., Budapest. ■ ROMSICS Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században*. 3. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. (Osiris Tankönyvek.) ■ TOMKA Béla 2011. *Gazdasági növekedés, fogyasztás és életminőség. Magyarország nemzetközi összehasonlításban az első világháborútól napjainkig*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

5. Gazdaság II.

Magyarország gazdasága az 1930-as években. A világgazdasági válság hazai formája, következményei. A válság regionális különbségei.

Irodalom: BOTOS János 2006. *A korona, pengő és forint inflációja*. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest. ■ FRISNYÁK Sándor 1990. *Magyarország történeti földrajza*. Tankönyvkiadó, Budapest. ■ GUNST Péter 1970. *A mezőgazdasági termelés története Magyarországon 1920–1938*. Akadémiai Kiadó, Budapest ■ GUNST Péter 1996. *Magyarország gazdaságtörténete (1914–1989)*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. ■ HONVÁRI János 2006. *XX. századi magyar gazdaságtörténet*. Aula Kiadó, Budapest. ■ KAPOSZ Zoltán 2010. *Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000*. Változatlan utánnomás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Studia Oeconomica, Dialóg Campus Tankönyvek.) ■ ORMOS Mária 2004. *A gazdasági világválság magyar visszhangja (1929–1936)*. PolgART, Budapest. ■ ROMSICS Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században*. 3. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. (Osiris Tankönyvek.) ■ TIMÁR Lajos 1986. *A gazdaság térszerkezete és a városhálózat néhány sajátossága a két világháború közötti Magyarországon*. MTA RKK, Pécs. ■ TOMKA Béla 2011. *Gazdasági növekedés, fogyasztás és életminőség. Magyarország nemzetközi összehasonlításban az első világháborútól napjainkig*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

6. Népeség és egészségügy

A hazai demográfiai mutatók (fertilitás, mortalitás) alakulása a két világháború közötti időszakban. Járványok, egyéb betegségek. Az egészségügyi ellátórendszer szerkezete, hatékonysága

Irodalom: FARAGÓ Tamás [2009]. *Bevezetés a történeti demográfiába*. Budapesti Corvinus Egyetem. Egyetemi elektronikus tankönyv. (Online – http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/adatok.html) ■ GERGELY Jenő–Izsák Lajos 2000. *A huszadik század története*. Pannonica Kiadó, Budapest. ■ GYÁNI Gábor–KÖVÉR György 2003. *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. 2. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. ■ HOÓZ István 1970. *Népesedéspolitika és népességfejlődés Magyarországon a két világháború között*. Akadémiai Kiadó, Budapest. ■ KATUS László 1995. A demográfiai átmenet kérdései Magyarországon a 19. században. In *Magyarország társadalomtörténete 1/1. A reformkortól a második világháborúig*. Szerk. KÖVÉR György. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 142–160. ■ ROMSICS Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században*. 3. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. (Osiris Tankönyvek.) ■ SÁGHY Ferenc 1928. *A tuberculosis geográfiai eloszlása Csonka-Magyarországon vármegyék szerint, különös tekintettel a lakóházak minőségére*. Bölcsészdoktori értekezés. In A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság Honismertető Bizottságának Kiadványai. 4. kötet, 17. füzet. Szerk. MILLEKER Rezső. Kertész József Könyvnyomdája, Karcag, 1–24. ■ SZILÁGYI Zsolt 2012. *Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látásözegek metszetében*. Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány, Kecskemét. (Kecskeméti Örökség Könyvek, 2.) ■ TIMÁR Lajos 1993. *Vidéki városalakók. Debrecen társadalmá 1920–1944*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. (Mikrotörténelem, 6.)

7. A társadalom szerkezete I. A társadalom jellemvonásai Weis István és Szekfű Gyula alapján

Irodalom: GYÁNI Gábor–KÖVÉR György 2003. *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. 2. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. ■ ROMSICS Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században*. 3. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. (Osiris Tankönyvek.) ■ SZEKFI Gyula [1934]. *Három nemzedék és ami utána következik*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. ■ WEIS István 1930. *A mai magyar társadalom*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Magyar Szemle Könyvei, 2.) ■ WEIS István [1931]. *Hova? A magyar jövő útja*. A szerző kiadása, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. nyomása, Budapest. ■ WEIS István 1942. *Hazánk társadalomrajza*. Országos Közoktatási Tanács, Budapest. (Nemzetnevelők Könyvtára I. Nemzetismeret, 7.)

8. A társadalom szerkezete II. Erdei Ferenc „kettős társadalomszerkezeti” modellje

Irodalom: BÓDY Zsombor 2010. „Útvesztőben”. Erdei Ferenc dilemmái 1945 előtti pályáján. *Szociológiai Szemle* 20, 4, 130–148. ■ BOGNÁR Bulcsu 2010. Versengő harmadik utasok. Németh László és Erdei Ferenc társadalomértelmezéséről és politikai programjáról. *Szociológiai Szemle* 20, 4, 109–129. ■ ERDEI Ferenc 1945. *A magyar társadalom*. Móricz Zsigmond Kollégium, Kolozsvár. ■ ERDEI Ferenc 1976a. A magyar társadalom a két háború között I. *Valóság* 19, 4, 23–53. ■ ERDEI Ferenc 1976b. A magyar társadalom a két háború között II. *Valóság* 19, 5, 36–58. ■ GYÁNI Gábor 2001. Érvek a kettős struktúra elmélete ellen. *Korall* 3–4, Tavasz–Nyár, 221–231. ■ GYÁNI Gábor 2010. Empíria, ideológia és tudomány Erdei Ferenc munkásságában. *Szociológiai Szemle* 20, 4, 43–59. ■ GYÁNI Gábor–KÖVÉR György 2003. *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. 2. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. ■ HALMOS Károly 2010. A Történelmi népi társadalom. A magyar társadalom a két háború között című tanulmány negyedik része. *Szociológiai Szemle* 20, 4, 4–11. ■ HANÁK Péter 1997. Társadalmi struktúrák a 19. századi Közép-Európában. *Történelmi Szemle* 39, 159–177. ■ ROMSICS Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században*. 3. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. (Osiris Tankönyvek.) ■ TIMÁR Lajos 2006. Az alföldi és a dunántúli városok szociális arculata a két világháború között. In *Kárpát-medence: Települések, tájak, régiók, térstruktúrák. Emlékkönyv Beluszky Pál 70. születésnapja alkalmából*. Szerk. GYŐRI Róbert, HAJDÚ Zoltán. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja. Dialóg Campus Kiadó. Pécs–Budapest, 42–55.

9. Társadalmi rétegek I. Elitek: az elit fogalmának alakulása a hazai szakirodalomban, a multipozicionális és multifunkcionális elit, a városi elitek.

Irodalom: BIBÓ István 1986. Elit és szociális érzék. In Uő: *Válogatott tanulmányok*. 1. kötet (1935–1944). Válogatta HUSZÁR Tibor. Szerk. VIDA István, NAGY Endre. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 221–241. ■ GYÁNI Gábor 1977. Hódmezővásárhely legnagyobb adófizetői (1888–1941). *Történelmi Szemle* 20, 3–4., 626–640. ■ GYÁNI Gábor 2005. Vagyon és polgár, avagy a vagyonos polgár a diskurzusbán. In *Emlékkönyv Orosz István 70. születésnapjára*. Szerk. ANGI János, IFJ. BARTA János. Multiplex Media – DUP, Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, Debrecen, 277–291. ■ HALMOS Károly 1991. Lengyel György: Vállalkozók, bankárok, kereskedők. *Replika* 2, 1, 55–53. ■ KOVÁCS I. Gábor 2010. A magyarországi polgári korszakbeli országos elitek empirikus kutatásának historikumához I. A Huszár Tibor által kezdeményezett történeti elitvizsgálatok. In *A cselekvő értelmiségi. Tanulmányok Huszár Tibor 80. születésnapjára*. Szerk. KISS László. Argumentum – ELTE Társadalomtudományi Kara, Budapest, 175–207. ■ KÖVÉR György 2010. Kiből lett és kiből nem lett virilista? Szabolcs megye, 1883. In *Megtalálható-e a múlt? Tanulmányok Gyáni Gábor 60. születésnapjára*. Szerk. BÓDY Zsombor, HORVÁTH Sándor, VALUCH Tibor. Argumentum. Budapest, 282–296. ■ LENGYEL György 1989. *Vállalkozók, bankárok, kereskedők. A magyar gazdasági elit a 19. században és a 20. század első felében*. Magvető Kiadó, Budapest. (Gyorsuló Idő) ■ LENGYEL György 1993. *A multipozicionális gazdasági elit a két világháború között. Fejezetek egy történet-szociológiai kutatásból*. ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. (Történeti elitkutatások. Historical Elite Research) ■ PARETO, Vilfredo 1935. *The Mind and Society*. Volume 3. *Theory of Derivations*. Jonathan Cape Ltd., London–Toronto. ■ SZAKÁL Gyula 2002. *Vállalkozó győri polgárok 1870–1940. Sikeres történeti modellváltás*. L'Harmattan, Budapest. ■ SZILÁGYI Zsolt 2010 [2012]: A helyi elit újragondolása. *Történeti Tanulmányok* 18, 23–44. ■ SZILÁGYI Zsolt 2011 [2012]: Elitkutatások és elitfogalmak az utóbbi három évtized magyar történetírásában. *Történeti Tanulmányok* 19, 151–164. ■ TAKÁCS Károly 1998. Az elit szociológiai fogalmáról. *Szociológiai Szemle* 8, 1, 139–148. ■ TAKÁCS Tibor 2008. *Döntéshozók. Városi elit és városi önkormányzat Nyíregyházán a XX. század első felében*. L'Harmattan, Budapest. ■ TIMÁR Lajos 1993. *Vidéki városiak. Debrecen társadalmi 1920–1944*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. (Mikrotörténelem, 6.) ■ TÓVÁRI Judit 1997. *Az elit Miskolc város társadalmában 1872–1917*. Stúdium Kiadó, Nyíregyháza. (A Magyar Tudományos Akadémia Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületének Közleményei)

10. Társadalmi rétegek II. Középosztály: a középosztály fogalma, a Cobden anket 1935-ben, a középosztály státusszimbólumai, foglalkozása, vagyonosodása. A zsidókérdés

Irodalom: ARADI Zsolt 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden* 2, április, 155. (A „Cobden” anketja.) ■ BÓDY Zsombor 2003. *Egy társadalmi osztály születése. A magántisztviselők társadalomtörténete 1890–1938*. L'Harmattan Kiadó, Budapest. (A Múlt Ösvényén.) ■ EÖRY Gabriella 2006. Az Országos Kaszinó és a középosztály. In *Zombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. KÖVÉR György. Századvég Kiadó, Budapest, 321–349. ■ GYÁNI Gábor–KÖVÉR György 2003. *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. 2. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. ■ GYURGYÁK János 2001. *A zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmétörténet*. Osiris Kiadó, Budapest. ■ ILLYÉS Gyula 1935. A kö-

zéposztály és a vajudó világ. *Cobden 2*, május, 278. (A „Cobden” ankéntja.) ■ KÁLLAY Tibor 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden 2*, április, 147–149. (A „Cobden” ankéntja.) ■ KARÁDY Viktor 2000. *Zsidóság és társadalmi egyenlőtlenségek (1867–1945)*. Replika Kör, Budapest. ■ KECSKEMÉTI György 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden 2*, június–július, 279–280. (A „Cobden” ankéntja.) ■ KLEMENT Judit 2006. Nagypolgárság a két világháború közötti Magyarországon? Egy társadalmi réteg meghatározásának lehetőségeiről. In Zsombékok. *Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. KÖVÉR György. Századvég Kiadó, Budapest, 195–232. ■ KOVÁCS I. Gábor–KENDE Gábor 2006. Egyetemi tanárok rekrutációja a két világháború közötti Magyarországon. In Zsombékok. *Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. KÖVÉR György. Századvég Kiadó, Budapest, 417–506. ■ KÖVÉR György 2006. A magyar középosztály-teremtés programjai és kudarcai. Fogalomtörténeti áttekintés a reformkor végétől a nagy válság kezdetéig. In Zsombékok. *Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. KÖVÉR György. Századvég Kiadó, Budapest, 77–160. ■ LUKÁCS György 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden 2*, április, 150–151. (A „Cobden” ankéntja.) ■ PREPUK Anikó 2013. *A zsidóság Kelet- és Közép-Európában a 19–20. században. Jegyzetekkel kiegészítve*. Csokonai Kiadó, Debrecen. (Online – http://hajnalkor.hu/files/Prepuk_Zsidóság1997.pdf) ■ SZAKÁL Gyula 2002. *Vállalkozó győri polgárok 1870–1940. Sikeres történeti modellváltás*. L'Harmattan, Budapest. ■ TAKÁCS Tibor 2008. *Döntéshozók. Városi elit és városi önkormányzat Nyíregyházán a XX. század első felében*. L'Harmattan, Budapest. ■ TIMÁR Lajos 1993. *Vidéki városiak. Debrecen társadalmá 1920–1944*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. (Mikrotörténelem, 6.) ■ WEIS István 1930. *A mai magyar társadalom*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Magyar Szemle Könyvei, 2.) ■ ZÁRAI Samu 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden 2*, április, 152–153. (A „Cobden” ankéntja)

11. Társadalmi rétegek III. Kispolgárság, városi munkásság.

Irodalom: B. GÁL Edit 1994. Életutak, mestersorok Gyöngyösön. In *Iparosok és kereskedők a két világháború közötti Magyarországon*. Szerk. L. NAGY Zsuzsa. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 95–128. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok, 11.) ■ BAKSAY Zoltán 1978. A gyáripari munkanélküliség történetéhez Magyarországon. *Századok* 112, 5, 850–898. ■ FÖLDES György 1980. Az újpesti munkásság életviszonyai az 1930-as években. *Történelmi Szemle* 23, 2, 309–318. ■ GYÁNI Gábor 1983. *Család, háztartás és a városi cselédség*. Magvető Kiadó, Budapest. (Gyorsuló Idő) ■ GYÁNI Gábor 1986. Migráció és mobilitás: a városi munkásság szerkezete a két világháború között. In *Rendi társadalom – polgári társadalom 1. Társadalomtörténeti módszerek és forrástípusok*. Szerk. Á. VARGA László. Nógrád Megyei Levéltár, Salgótarján, 495–503. (Adatok, Források és Tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból, 15.) (Online – http://hajnalkor.hu/files/rendi_es_polgari_001.pdf) ■ GYÁNI Gábor 1992. *Bérbeszármány és nyomortelep. A budapesti munkáslakás múltja*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. (Mikrotörténelem, 4.) ■ GYÁNI Gábor 1994. *A szociálpolitika múltja Magyarországon*. História és MTA Történettudományi Intézete, Budapest. (História Könyvtár, Előadások a Történettudomány Műhelyeiből, 4.) ■ GYÁNI Gábor–KÖVÉR György 2003. *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. 2. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. ■ L. NAGY Zsuzsa 1994. Az iparosok, a kereskedők és az iskola. In *Iparosok és kereskedők a két világháború közötti Magyarországon*. Szerk. L. NAGY Zsuzsa. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 7–55. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok, 11.) ■ L. NAGY Zsuzsa 1997. *A haszonból élő kispolgár. Kisiparosok és kiskereskedők a két világháború közötti Magyarországon*. Multiplex Media–Debrecen University Press, Debrecen. ■ LACKÓ Miklós 1961. *Ipari munkásságunk összetételének alakulása 1867–1949*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. ■ LACKÓ Miklós 1989. Gépgyári munkások az 1930-as években: a Hofherr és Schranz gyári munkásfelmérés eredményei. *Századok* 123, 1–2, 3–43. ■ NÉMETH László 1943. *A Medve-utcai polgári*. Magyar Élet Kiadása, Budapest. ■ TIMÁR Lajos 1993. *Vidéki városiak. Debrecen társadalmá 1920–1944*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. (Mikrotörténelem, 6.) ■ TIMÁR Lajos 1994. Területi különbségek a városi kispolgári rétegek társadalmi helyzetében, mobilitási viszonyaiban. In *Iparosok és kereskedők a két világháború közötti Magyarországon*. Szerk. L. NAGY Zsuzsa. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 56–94. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok, 11.) ■ WEIS István 1930. *A mai magyar társadalom*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Magyar Szemle Könyvei, 2.)

12. Társadalmi rétegek IV. Parasztság, földkérdés.

Irodalom: ERDEI Ferenc 1937. *Futóhomok. A Duna–Tiszaköz földje és népe*. Athenaeum, Budapest. (Magyarország Felfedezése.) ■ ERDEI Ferenc 1941. *A magyar paraszttársadalom*. Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest. (Magyarországismeret.) ■ FÉJA Géza 1937. *Viharsarok. Az Alsó Tiszavidék földje és népe*. (Müller Miklós fényképeivel.) Az Athenaeum kiadása, Budapest. (Magyarország Felfedezése.) ■ GUNST Péter 1987. *A paraszti társadalom Magyarországon a két világháború között*. MTA Történettudományi Intézet, Budapest. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok, 1.) ■ GUNST Péter 1998. A magyar agrártársadalom 1919–1945 között. In *A magyar társadalom a jobbágyosság felszabadításától napjainkig*. Szerk. GUNST Péter. Napvilág Kiadó, Budapest, 231–284. ■ GYÁNI Gábor–KÖVÉR György 2003. *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. 2. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. ■ ILLYÉS Gyula 1936. *Puszták népe*. Nyugat Kiadó és Irodalmi R.-T. kiadása, Budapest. ■ KERÉK Mihály [1933] 1984a. Adatok a magyar mezőgazdasági munkáscsaládok megélhetési viszonyaihoz. In *Agrárszociológiai írások Magyarországon 1900–1945*. Szerk. TÓTH Pál Péter. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 357–387 ■ KERÉK Mihály [1933] 1984b. A magyar mezőgazdasági munkás táplálkozása. In *Agrárszociológiai írások Magyarországon 1900–1945*. Szerk. TÓTH Pál Péter. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 388–399. ■ KERÉK Mihály 1938. A haszonbérletek Magyarországon, tekintettel a kishaszonbérletekre. *Magyar Statisztikai Szemle* 16, 5–6, 613–632. ■ KERÉK Mihály 1939. *A magyar földkérdés*. MEFHOSZ Könyvkiadó, Budapest. ■ KONKOLY THEGE Gyula 1940: A földhaszonbérletek elterjedése és azok jelentősége Magyarországon trianoni területén. *Magyar Statisztikai Szemle* 18, 4, 286–304. ■ KOVÁCS Imre [1935] 1984. A gazdasági cselédek kereseti és megélhetési viszonyai. In *Agrárszociológiai írások Magyarországon*

1900–1945. Szerk. TÓTH Pál Péter. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 400–415. ■ KOVÁCS Imre 1937. *Néma forradalom*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest. (A Szolgálat és Írás Munkatársaságának Könyve, 2.) ■ KOVÁCS Imre 1945. *Magyar feudalizmus. Magyar parasztság*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest, különösen: 94–132. (Szabad Élet, 1.) ■ MÁRKUS István 1979. *Nagykőrös*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, különösen: 7–132. (Magyarország Felfedezése.) ■ MATOLCSY Mátyás [1933] 1984. *Magyarország agrármunkanélkülisége*. In *Agrárszociológiai írások Magyarországon 1900–1945*. Szerk. TÓTH Pál Péter. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 416–428. ■ SZABÓ Zoltán 1936. *A tardi helyzet*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest. (A Szolgálat és Írás Munkatársaságának Könyve, 1.) ■ SZABÓ Zoltán 1938. *Cifra nyomorúság. A Cserhát, Mátra, Bükk földje és népe*. (A Szolgálat és Írás Munkatársaságának Könyve, 4.) ■ SZILÁGYI Zsolt 2007. Szerkezeti alapvonások a Horthy-kori Kecskeméti agrártársadalmában. *Korall* 28–29, 196–225. ■ TIMÁR Lajos 1993. *Vidéki városalakók. Debrecen társadalma 1920–1944*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. (Mikrotörténelem, 6.) ■ VERES Péter 1936. *Az Alföld parasztsága*. Oravetz István Könyvkiadóvállalat kiadása, Budapest. (Új Magyar Könyvtár, 1.) ■ WEIS István 1930. *A mai magyar társadalom*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Magyar Szemle Könyvei, 2.) ■ WEIS István 1931. *A magyar falu*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Kincsestár, 10.)

13. Kultúra és életmód

Az oktatási rendszer a két háború közötti időszakban. A kultúra főbb vonásai, a közgondolkodás és az életmód.

Irodalom: BOLGÁR Dániel 2003. A „vidéki” társadalmak iskoláztatási stratégiái, avagy a gyöngyösi gimnázium nem gyöngyösi diákjainak társadalomtörténeti megközelítése (1938–1948). In *Mátrai Tanulmányok Gyöngyös*. Szerk. Horváth László. Mátra Múzeum, Gyöngyös, 193–258. (Online – http://www.matramuzeum.hu/e107_files/public/docrep/2003./MEGY_HEVE_Mt_08_2003.pdf) ■ BOLGÁR Dániel 2006. A tér viszonyai mint emberek kapcsolatai, avagy értelmezési kísérletek egy kisvárosi gimnázium társadalmának térbeliségére (1938–1948). In *Zsombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. KÖVÉR György. Századvég Kiadó, Budapest, 787–835. ■ GERGELY Jenő–IZSÁK Lajos 2000. *A huszadik század története*. Pannonica Kiadó, Budapest, különösen: 177–186, 191–201. ■ JÓBORÚ Magda 1972. *A köznevelés a Horthy-korszakban: alsó- és közép-fokú oktatás*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972. ■ KLEBELSBERG Kuno 1990. *Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebelsberg Kuno válogatott beszédei és írásai (1917–1932)*. Szerk. GLATZ Ferenc. Európa Könyvkiadó, Budapest. ■ KORNIS Gyula 1927. *Magyarország közoktatásügye a világháború óta*. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest. (Online – http://mtdportal.extra.hu/books/kornis_gyula_magyarország_kozoktatasiugye.pdf) ■ KÓSA László (szerk.) 2006. *Magyar művelődéstörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, különösen: 491–564. (Osiris Tankönyvek.) ■ *Magyar Pedagógiai Lexikon*. 1–2. kötet. Szerk. KEMÉNY Ferenc. Révai Irodalmi Intézet, Budapest, 1932–1934. ■ MÉSZÁROS István 1988. Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája 1917–1948. Általánosan képző iskolák. Akadémiai Kiadó, Budapest. ■ NAGY Péter Tibor 2002. *Hajszálcsövek és nyomáscsoportok. Oktatáspolitikai a 19–20. századi Magyarországon*. Oktatáskutató Intézet Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest. ■ NAGY Péter Tibor 2005. *Az állami befolyás növekedése a magyarországi oktatásban 1867–1945*. MTA doktori értekezés. (Online – http://epa.oszk.hu/00000/00011/00094/pdf/tan_vita2005-6-7.pdf) ■ ROMSICS Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században*. 3. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, különösen: 174–222. (Osiris Tankönyvek.) ■ TIMÁR Lajos 2004. A középfokú oktatási rendszer intézményei és társadalmi arculatuk a két világháború közötti Magyarországon. In *Iskolák, diákok, oktatáspolitikai a 19–20. században. Tanulmányok*. Szerk. FEITL István–SIPOS András, Napvilág Kiadó, Budapest, 61–77.

14. Számonkérés

Zárthelyi dolgozat a kurzus féléves anyagából (esszé írása).

Debrecen, 2024. február 1.

Dr. Szilágyi Zsolt s.k.

A témánként részletezett irodalom mellett az alábbi kortárs munkák ismerete kötelező: ERDEI Ferenc 1976a. A magyar társadalom a két háború között I. *Valóság* 19, 4, 23–53. ■ ERDEI Ferenc 1976b. A magyar társadalom a két háború között II. *Valóság* 19, 5, 36–58. ■ SZEKFŰ Gyula [1934]. *Három nemzedék és ami utána következik*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. ■ WEIS István 1930. *A mai magyar társadalom*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Magyar Szemle Könyvei, 2.)

A következő kortárs szociográfiák közül kettő elolvasása kötelező: ERDEI Ferenc 1937. *Futóhomok. A Duna–Tiszaköz földje és népe*. Athenaeum, Budapest. (Magyarország Felfedezése.) ■ FÉJA Géza 1937. *Viharsarok. Az Alsó Tiszavidék földje és népe*. (Müller Miklós fényképeivel.) Az Athenaeum kiadása, Budapest. (Magyarország Felfedezése.) ■ ILLYÉS Gyula 1936. *Puszták népe*. Nyugat Kiadó és Irodalmi R.-T. kiadása, Budapest. ■ KOVÁCS Imre 1937. *Néma forradalom*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest. (A Szolgálat és Írás Munkatársaságának Könyve, 2.) ■ SZABÓ Zoltán 1936. *A tardi helyzet*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest. (A Szolgálat és Írás Munkatársaságának Könyve, 1.) ■ SZABÓ Zoltán 1938. *Cifra nyomorúság. A Cserhát, Mátra, Bükk földje és népe*. (A Szolgálat és Írás Munkatársaságának Könyve, 4.) ■ VERES Péter 1936. *Az Alföld parasztsága*. Oravetz István Könyvkiadóvállalat kiadása, Budapest. (Új Magyar Könyvtár, 1.)